

Constantin CATRINA

NOTE ȘI ÎNSEMNĂRI DESPRE MUZICA ROMÂNEASCĂ DIN TRANSILVANIA

Având în atenție, în principal, programul activităților cultural-artistice inițiate de Societatea pentru Fond de Teatru Român (S. T. R.¹), „Anuarul” și „Revista Teatrală” vor acorda, încă din primele momente ale existenței lor, spații editoriale adecvate privind creația și interpretarea muzicii românești din anii premergători Unirii de la 1918, în Transilvania.

Anuarul S. T. R., de pildă, apare la Brașov între anii 1898 și 1910, concretizându-și existența în 12 numere imprimate, la început, în Tipografia fraților Ciurcu și, mai pe urmă, în Tipografia „A. Mureșianu” din Brașov.

Recenzat de câteva din publicațiile vremii, cu deosebire de revista *Luceafărul*, s-a apreciat, de exemplu, că Anuarul S. T. R. „ar trebui să nu lipsească din nici o bibliotecă mai însemnată”², iar Horia Petra-Petrescu, ardent publicist pentru teatru și muzică, avea să remarce și el, în anul 1913: „*Ele [anuarul] conțin o comoară de date și studii din viața noastră culturală, cu deosebire teatrală. În ele găsim eforturile, zbulciul, dar și clipele fericite, înălțătoare și pline de îndemnuri însuflătoare, peste care a trecut Societatea [pentru Fond de Teatru Român] de la înființarea ei până astăzi*”³.

Cu deschidere pentru direcția mișcării scenice românești, anuarul S. T. R. au acordat atenție, deopotrivă, atât producțiilor artistice de teatru, cât și celor cu muzică. Se publicau în aceste pagini note și recenzii privind prezența corurilor și repertoriul acestora, portrete de compozitori etc.

Având ca promotori nume de prestigiu ale culturii și artei, precum: Iosif Vulcan, Vasile Goldiș, Iosif Blaga, George Dima și Tiberiu Brediceanu ș.a., anuarul S. T. R. au adunat în paginile lor aproape toate reușitele creației și interpretării muzicii autohtone și universale. Scriind despre concertul de la Bistrița-Năsăud, Anuarul din 1903 consemna: „*Corul a stat iarăși sub conducerea d-lui Leonida Domide. Era frumos tabloul ce ni se prezenta ochilor de pe scenă. Un cor compus din 100 de persoane, ediția populară și amplificată a corului lui Musicescu. Nu cred să mai existe undeva printre industriași și plugarii români atâta vigoare și avânt, ca între cei din Bistrița*”⁴.

Începând cu anul 1900, anuarul brașoven include în sumarul lor și informații și note extrase din „Tribuna”, „Telegraful Român” și „Luceafărul” din Sibiu; apoi „Gazeta Transilvaniei” din Brașov și, nu în ultimul rând, „Familia” de la Oradea. Practic, Anuarul S. T. R. au secondat, modest, timp de 13 ani, întreaga viață artistică din Transilvania, așa după cum și alte publicații, ca: „Revista Muzicală și Teatrală”, „Scena” sau „Teatru și Muzică”, o făceau dincolo de Carpați, la București.⁵

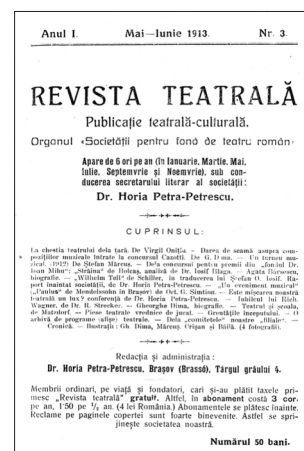
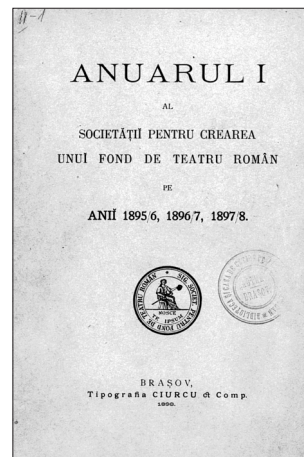
¹ Formă prescurtată a denumirii Societății pentru un Fond de Teatru Român (S.T.R.).

² „Luceafărul”, Budapesta, nr. 16-18, 1903, p. 297.

³ „Revista Teatrală”, Brașov, nr. 6, 1913, p. 419.

⁴ „Anuarul S.T.R.”, Brașov, 1903, p. 156.

⁵ Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii românești*, București, Editura Muzicală, 1984, vol. VI, p. 17.

*

Cu apariție la Brașov, începând cu 1 ianuarie 1913 (6 numere) și până în august 1914 (doar 4 numere) pe an, „Revista Teatrală” a avut ca redactor responsabil pe dr. Horia Petra-Petrescu (1884-1962).

Pentru sublinierea profilului general al acestei reviste – cel dintâi periodic din Transilvania care și-a dedicat întreaga existență propășirii teatrului și muzicii autohtone⁶–, dr. Horia Petra-Petrescu preciza, în 1912: „ ... sub mișcarea teatrală să-nțelegem cu cea mai mare libertate toate manifestațiunile culturale, cari se dau la reprezentații publice: **declamări, cântări, concerte** (subl. n.), conferințe din domenii apropiate mișcării teatrale, la sate și orașe”⁷.

Evident, „Revista Teatrală” s-a preocupat mult mai decât anualele S. T. R. pentru înfățișarea evenimentelor artistice cu specific teatral și muzical. Dacă articolele publicate sub semnăturile lui Horia Petra-Petrescu, Ștefan Mărcuș, George Dima, Ioan Harșia vorbeau despre interpreții și creatorii români, despre tradițiile noastre muzicale, „Revista Teatrală” va prelua și diferitele știri, sau unele fragmente extrase din cronicile muzicale, publicate fie în „Drapelul” de la Lugoj, „Rampa” de la București sau „Românul” de la Arad etc. De asemenea, „fiind la curent cu dezvoltarea teatrului în Franța și Germania, prin periodicele de specialitate ale acestor țări [„Revista Teatrală”] a publicat o serie de articole cu caracter informativ”⁸, din care nu au lipsit și unele date cu privire la personalitatea muzicianului român George Enescu etc.

La rubrica *bibliografie* se mai consemnează și apariția unor cărți sau partituri muzicale, precum: Antoniu Sequens – *Teoria muzicii elementare*, Caransebeș, 1914; *Amintiri, cântece populare românești*, culese, armonizate pentru piano și cor mixt de Gh. Horhocea, șeful corului episcopal din Huși, și C. Popa Raud, abs[olvent] al Conservatorului de Muzică din Iași.

Pentru a înlesni cunoașterea sumarului celor două publicații brașovene: „Anuarul S. T. R.” și „Revista Teatrală”, propunem în continuare următoarea bibliografie adnotată:

I. ANUARUL SOCIETĂȚII PENTRU FOND DE TEATRU ROMÂN

1. Concert și reprezentație teatrală. I (1895/6, 1896/7, 1897/8), 1898, pp. 34-35.
Cu prilejul Adunării generale a S. T. R. de la Brașov (26-27 octombrie 1895), a cântat *Reuniunea de Gimnastică și Cântări*, dirijată de G. Dima. În program: W. A. Mozart – *Cântec*; Felix Mendelssohn-Bartholdy – *Rămas bun codrului*; Tudor Flondor – *Somnoroase păsărele*; G. Dima – *Hora și Cucule cu pană sură*.
Isaia Popa a interpretat Arie din opera *Paulus*, de Felix Mendelssohn-Bartholdy.
2. Producție artistică. I (1895/6; 1896/7; 1897/8), 1898, pp. 54-55.
Cu prilejul adunării generale a S.T.R. de la Făgăraș (27-28 septembrie 1896), a participat corul mixt al Societății Române de Diletanți „Progresul” din Făgăraș, dirijor Fr. Heller. În program: G. Dima – *Cucule cu pană sură*; G. Musicescu – *Ileana*.
3. Concert și reprezentație teatrală. II, 1898, p. 56.
Cu prilejul adunării generale a S. T. R. de la Hațeg (5-6 iunie 1898), a cântat corul dirijat de Cornel Popovici. În program: I. Mureșianu – *Trecui valea*; G. Dima – *Fântâna cu trei izvoare*; Mendelssohn-Bartholdy – *Din depărtare* și *Cu mine fugi*.

⁶ Mircea Popa, «*Revista Teatrală*» (1913-1914), cea dintâi revistă de teatru din Transilvania, în „SCIA” (s. TMC), București, nr. 1, 1972, pp. 90-93; I. Hangiu, *Dicționar al presei literare românești (1790-1982)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 286.

⁷ Biblioteca Academiei Române – Cabinetul de Manuscrise, fondul Ștefan Mărcuș, S/b/CLXXXIII.

⁸ Constantin Cuza și Maria Lambucă, *Societatea pentru Crearea unui Fond de Teatru Român*, Brașov, Casa Creației Populare a jud. Brașov, 1971, p. 89.

Au mai cântat: Elena Popovici, Cornel Popovici, Delia Olariu – elevi ai compozitorului G. Dima.

4. Goldiș, Vasile. Dr. Alexandru de Mocsonyi – muzician și președinte de onoare, pe viață, al Societății pentru Fond de Teatru Român. II. 1898, p. 44.

5. Turcu, Ioan. Istoricul Societății Române de Diletanți „Progresul” din Făgăraș. III, 1900, p. 18.

6. Goldiș, Vasile. Mișcarea teatrală la noi, în anul 1900. IV, 1901, p. 52.

Printre „aranjatorii” producțiilor teatrale s-au aflat și reuniunile corale, corurile țărănești și corurile bisericesti.

Din cele 112 reprezentații teatrale cu 169 de piese (comedii, vodeviluri, cântece comice), 4 asemenea activități artistice au susținut ca repertoriu: C. Porumbescu – *Cisla*, C. Kreutzer – *O noapte în Granada* (textul în traducerea lui G. Dima) și o singură reprezentație cu opereta *Crai Nou* de Ciprian Porumbescu.

7. *Adunarea generală de la Abrud* (22-23 iulie 1900). IV, 1901, p. 168.

Invitații, membri S. T. R., la această reuniune anuală au petrecut, seara, în Grădina Erdös, în care orchestra vestitului lăutar Ghiuțiu „*cânta cele mai dragălașe melodii românești*”.

În prima zi a întâlnirii de la Abrud a cântat „*Corul d-lui George Dima, aproape la 40 de persoane*”, precum și cântărețele Adelina Piso, Valeria Pop, Virginia Gall. S-au interpretat lucrări de G. Dima, G. Șorban, B. Smetana, Fr. Händel, J. S. Bach, H. Litolff, Fr. Schubert, G. Donizetti. Acompaniamentul, la pian, a fost asigurat de Maria V. Braniște.

8. Blaga, Iosif. Mișcarea teatrală la noi, în anul 1901. V, 1902, p. 31.

În organizarea spectacolelor de teatru și-au adus contribuția reuniunile corale, corurile țărănești și corurile bisericesti.

9. Reuniunea Română de Cântări și Muzică din Reșița Montană. V. 1902, p. 63.

„*Fără îndoială – se apreciază în acest text – reuniunile de cântări sunt în măsură a putea aduce cel mai bun serviciu culturii neamului nostru, îndreptându-și activitatea și asupra teatrului. Reuniunile de cântări le este foarte ușor a lucra în direcția aceasta. Muzica și teatrul sunt foarte compatibile, în toate privințele, și în îndeplinirea problemei și scopului lor se pot bine ajuta reciproc.*”

10. Vulcan, Iosif. Problema adunării. V. 1902, p. 177.

La adunarea generală a S.T.R., ținută la Blaj (20-21 septembrie, 1879), s-a recomandat crearea unei burse pentru un tânăr care să studieze muzica în cadrul unui Conservator, „*ca reîntorcându-se de-acolo, să adune melodiile noastre și să le prelucreze*”.

11. Concertul și teatrul. V, 1902, p. 206.

A debutat Adela Trif. Au mai participat Virginia Gall și violonistul Virgil Pop de la Conservatorul de Muzică din Cluj. În program: Verdi, D’-Alard. La pian: Sigismund Pop și Cornelia Maciu.

12. Adunarea generală de la Bistrița (7-8 septembrie 1902). VI, 1903, p. 156.

Corul, dirijat de Leonida Domide, a cântat *Ce faci Ioană?* de G. Dima. S-au mai interpretat: *Transcription Faust-Valse* de Gounod, *Ilustrațiunea Română* de Karrasz, arii din *Trubadurul* de Verdi, *Chanson espagnol* de Delibes.

13. Blaga, Iosif. Mișcarea teatrală la noi, în anul 1902. VI, 1903, p. 55.

S-a prezentat, de două ori, și *Candidatul Linte*, de Ciprian Porumbescu.

14. Principii generale și dispoziții speciale privind pregătirea cadrelor în domeniul artei dramatice și muzicii. VII, 1904, pp. 15-16.

15. Adunarea generală din Sebeșul Săsesc (7-8 septembrie, 1903). VII, 1904, pp. 19-25.

Concertul și teatrul. În program: G. Dima – *Hei, leliță din cel sat, Sub fereastra mândrei mele;* G. Șorban – *Eu mă duc codrul rămâne* interpretate de Corul Meseriașilor din Sebeș. S-au mai audiat: *Fantezia din opera „Mignon”*, pentru vioară și pian, de A. Thomas – J.-B. Singelée. La vioară, Octavian Mureșan, acompaniat de Otto Baumann. Apoi, *Ce te legeni codrule*, de Gheorghe Scheletti; *Solomoane căpitane*, de Hermann Kirchner, interpretate de Octavian Mureșan, acompaniat de același Otto Baumann.

16. Brediceanu, Tiberiu. Nica – vestitul lăutar de la Lugoj. VI, 1903, p. 12-17.
Note bio-bibliografice despre viața și activitatea lăutarului bănățean Nicolae Iancu-Iancovici.
Articolul a fost republicat în „Drapelul”, Lugoj, nr. 105, 6/19 septembrie, pp. 1-2 și nr. 106, 9/22 septembrie, 1903, pp. 1-3.
17. Blaga, Iosif. *Mișcarea teatrală la noi, în anul 1905.* IX, 1906, p. 63.
Cisla, de Ciprian Porumbescu, a fost jucată de 4 ori: la Alba Iulia, Brașov, Brad, Sita Buzăului.
18. Stanca, Sebastian. Începutul dramei românești. Irozii. VII, 1904, p. 27.
Despre istoria, evoluția și circulația acestei drame religioase populare.
19. Blaga, Iosif. *Mișcarea teatrală la noi, în anul 1905.* IX, 1906, p. 63.
S-au interpretat și lucrările muzicale: *Cisla*, de Ciprian Porumbescu (Bucium-Șasa, Nădlac, Dalboșeț), *Moș Ciocârlan*, de Tudor Flondor (Sibiu).
20. Raportul general al comitetului către adunarea generală din Sibiu IX, 1906, p. 87.
S. T. R. a cumpărat cu 500 coroane, de la Mărioara Porumbescu, măritată Rațiu, manuscrisul operei *Crai Nou*, de Ciprian Porumbescu.
21. Bena, Augustin. Chestiunea fonografului. IX, 1906, p. 99.
Raport de activitate privind modul de procurare și de lucru cu fonograful.
22. Discursul președintelui Iosif Vulcan la deschiderea adunării generale din Lipova (20 august 1906). X, 1907, p. 3.
Aprecieri asupra activității corale din Banat și a contribuției compozitorului Ion Vidu la dezvoltarea acesteia.
23. Raportul comitetului S. T. R. către adunarea generală din Lipova (28-29 august 1906). X, 1907, p. 75.
Despre procurarea unui fonograf și desemnarea lui Augustin Bena de a se perfecționa în tehnica de culegere și înregistrare a folclorului muzical.
24. Concert și teatru. X, 1907, p. 113.
A cântat Valeria Papp, acompaniată la pian de Veturia Oros. S-au interpretat și trei compoziții românești semnate de E. Papp.
25. Dima, G. Rezultatele concursului de lucrări dramatice și muzicale. X, 1907, p. 43.
26. Blaga, Iosif. *Mișcarea teatrală la noi, în anul 1906.* X, 1907, p. 45.
S-au jucat vodevilurile: *Florin și Florica* de Vasile Alecsandri cu muzica lui Iacob Mureșianu (Ilva Mare) și opereta *Moș Ciocârlan* de Tudor Flondor (Făgăraș).
27. Braniște, Valeriu. Muzică și dansuri la români în veacurile XV și XVII. XI, 1908, pp. 13-28.
28. Braniște, Valeriu. Alecsandru de Mocsonyi – pianist și compozitor. XII, 1910, p. 13.
29. Raportul general al Comitetului despre activitatea sa din anul 1906/7, adresat adunării generale de la Cohalm. XI, 1908, p. 91.

II. REVISTĂ TEATRALĂ

1. Petra-Petrescu, Horia. O arhivă de programe (afișe) teatrale. I, nr. 1, 1913, p. 38.
Despre primele spectacole de teatru cu muzică, în limba română, prezentate în Transilvania.
2. Blaga, Iosif. Raportul general al comitetului Societății pentru Fond de Teatru Român din anul 1911-1912. I, nr. 1, 1913, p. 50.
Despre activitatea artistică a bursierilor S. T. R.: Ionel Crișan, Ștefan Mărcuș, Marioara G. Dima, Ioan Harșia, Lelia Popovici.
3. Cronică. I, nr. 1, 1913, p. 65.
Despre câteva concerte și spectacole muzicale organizate în țară și peste hotare de către George Enescu, Silviu Florescu, Constanța Erbiceanu, Ionel Rădulescu, Lucia Cosma, Voicu, Reuniunea Română de Cântări din Brașov, Compania Lirică Grigoriu.
4. Marin, Ilie. Muzica românească și gramofonele. I, nr. 1, 1913, p. 16.
Despre selecția și difuzarea muzicii populare românești.
5. Colindele românești în Lipsca. I, nr. 1, 1913, p. 77.
Corul Tinerimii Române din Lipsca a interpretat colindele: *Trei păstori* și *Astăzi prorociile* de G. Dima.
6. Cronică. I, nr. 2, 1913, p. 77.
Despre activitatea muzicală a lui Eusebie Mandicevschi la Viena.
7. Cronică. I, nr. 2, 1913, p. 136.
Cronică asupra concertului Reuniunii Corale de Cântări din Brașov cu oratoriul *Paulus* de Mendelssohn-Bartholdy, precum și despre o nouă reprezentație cu opera *Cavalleria rusticana* de Pietro Mascagni.
8. Dima, G. Concursul nostru muzical din 1911. I, nr. 2, 1913, p. 117.
La concursul de creație muzicală („Fondul Dr. I. Mișu”) au participat: Dariu Pop, Aurel Popovici, Vasile Selișteanu, Dr. Iust. Cl. Iuga, dr. Tiberiu Brediceanu, dr. Leonida Domide, Ion Borgovan.
Au fost premiate lucrările: *Înșiră-te mărgărite*, legendă pentru soli, cor și orchestră (manuscris) de Dr. Leonida Domide; *Cântece pentru voce și pian* (tipărite) de Ion Borgovan; *Colecțiune de melodii românești din Maramureș* (manuscris) de dr. Tiberiu Brediceanu.
9. Dima, G. Dare de seamă asupra compozițiilor muzicale intrate la concursul „Cazotti”. I, nr. 3, 1913, p. 158.
S-au prezentat: *22 cântări pentru cor*, *Moartea lui Mihai și mama lui*, *Cântări culese din popor și armonizate pentru cor*, *Accente românești*, *Album de compoziții pentru pian*. „Lucrarea aceasta – apreciază G. Dima – merită toate considerațiunea. Atât jocurile românești – sunt bine simțite și bine lucrate în stil pianistic. Haina armonică este variată și destul de bogată. Considerând că lucrări de soiul acesta abia avem, piesele înaintate sunt chemate a umple un gol simțit în literatura noastră muzicală. Propun deci ca ele să fie ajutate pentru a putea fi tipărite. Brașov, 11 martie 1913.”
10. Mărcuș, Ștefan. Un turneu muzical. I, nr. 3, 1913, p. 159.
Scurtă dare de seamă asupra turneului muzical din 1912, la care au luat parte Ștefan Mărcuș, Ionel Crișan, Aurora de Barbu.
11. Sântion, Octavian G. Un eveniment muzical. I, nr. 3, 1913, p. 176.
Cronica concertului Reuniunii Române de Muzică din Brașov cu oratoriul *Paulus* de Mendelssohn-Bartholdy.
12. Strecker, Reinhard Dr. Jubileul lui Rich[ard] Wagner. I, nr. 3, 1913, p. 195.
13. Gheorghe Dima. I, nr. 3, 1913, p. 196.
14. Petrescu-Petra, Horia. O arhivă de programe (afișe) teatrale. I, nr. 3, 1913, p. 210.

Despre câteva afișe de spectacol din anii 1822-1832, identificate în biblioteca Gimnaziului sășesc din Brașov: *Baletul Horia și Cloșca*, *Scăparea Țărei Românești*.

În același articol se fac precizări și asupra pieselor teatrale jucate în Lugoj, între care și opereta *Crai Nou* de Ciprian Porumbescu.

15. Cronică. I, nr. 3, 1913, p. 217.

Scurte informații despre activitatea concertistică desfășurată de George Enescu, Mărcuș – Crișan – Băilă, Magdalena Cocorescu, Ion Dumitrescu, Rudolf Lassel, Gr. Gabrielescu, Adelina Patti, G. C. Cosmovici, Ana Voileanu, Lucia Cosma, Dimitrie Dinicu, G. Dima, Reuniunea de Cântări „Lira” din Beiuș, „Männergesangverein”-ul la Viena.

16. P. Mascagni și *Cavalleria rusticana*, I, nr. 4, 1913, p. 301.

Câteva amănunte privind elaborarea acestei lucrări.

17. Mărcuș, Ștefan. Două turneuri artistice (1912-1913) ale foștilor noștri bursieri. I, nr. 5, 1913, p. 339.

Despre participarea artiștilor: I. Mărcuș – Crișan – Băilă; Mărcuș – Crișan – Aca (Aurora) de Barbu.

18. Iuga, Cl. Iustin. Concertul Reuniunii Române de Cântări din Orăștie. I, nr. 5, 1913, p. 377.

19. D-na Veturia Triteanu în Biserica Neagră din Brașov, I, nr. 5, 1913, p. 384.

20. Blaga, Iosif. Adunarea generală a S. T. R. în Caransebeș. I, nr. 6.

Și despre turneele artistice ale bursierilor S.T.R.: Ștefan Mărcuș, Ionel Crișan, Aurora de Barbu.

21. O bibliografie muzicală românească. II, nr. 1, 1914, p. 29.

Despre intenția compozitorului Guilelm Șorban de a publica un lexicon al muzicienilor români.

22. O piesă pentru Crăciun. II, nr. 1, 1914, p. 29.

23. Concurs. II, nr. 1, 1914, p. 25.

Se dorește o colecție de muzică populară românească și compoziții originale, cu motive românești.

Pentru selecționarea materialelor respective au fost propuși, în comisia de specialitate: Gh. Dima (Brașov), I. Mureșianu (Blaj) și Guilelm Șorban (Dej).

24. Știre. II, nr. 1, 1914, p. 28.

Despre inițierea de către S.T.R. a turneului artistic din anul 1912.

25. Cronică. II, nr. 2, 1914, p. 64.

Date bio-bibliografice despre Dumitru Popovici-Bayreuth, preluate din „Grosier Biogr. – Lexicon der Deutschen-Bühne”.

26. Bayreuth. Din prilejul angajării D-nei Veturia Triteanu. II, nr. 2, 1914, pp. 57-62.

Despre importanța muzicală a orașului Bayreuth și despre teatrul construit de Richard Wagner.

27. Harșia, Ioan. Concursul pentru dirigenții de cor din Teaca. II, nr. 3-4, 1914, p. 127.

Cu privire la pregătirea teoretică și practică a celor 11 dirijori participanți la cursurile conduse de Ioan Harșia, student în muzică la Viena, bursierul S. T. R.

Articolul respectiv a fost scris la Oltpret, în ziua de 4 august 1914.

28. Știre. II, nr. 3-4, 1914, p. 105.

Despre lucrările muzicale înaintate pe adresa Concursului cu premii („Fondul Dr. Ioan Mihu”, 1913-1914).

29. Molin, Romulus S. La chestia teatrului de la țară. II, nr. 3-4, 1914, p. 91.

Despre participarea corurilor și orchestrelor la adunările generale ale Astrei și S. T. R. precum și cu prilejul „conductelor etnografice”.

30. Știre. II, nr. 3-4, 1914, p. 124.

Din activitatea Reuniunilor de cântări din Năsăud, Bistra, Abrud.

31. Cronică. II, nr. 3-4, 1914, p. 124.
Câteva date biografice despre Gh. Folescu, Aurelia Cionca, D. G. Kiriac și D. Dinicu.
32. Greutățile începutului. II, nr. 3-4, 1914, p. 82.
Despre întâlnirea corurilor din Șiria și Bistra.
33. Paracliserul sau Florin și Florica. II, nr. 3-4, 1914, p. 77.
Vodevil V. Alecsandri.
Despre muzica acestei lucrări s-a spus: „*Cântecele sunt puse pe note de d[omnul] Iacob Mureșianu (Blaj), de unde se și pot procura. În cazul extrem se pot cânta melodii populare*”.

*

Pentru întregirea informațiilor semnalate în cele două reviste brașovene – „Anuarul S. T. R.” și „Revista Teatrală” – anexăm, și un număr de șase scrisori existente la Cabinetul de Manuscrise al Academiei Române București.

Anexa I

Brașov, 2/15 iunie 1912

Mult stimați domni⁹,

Avem onoare a vă comunica concludul Comitetului Societății pentru Fond de Teatru Român adus în ședința sa din 1/14 iunie, de următorul cuprins:

„Cu privire la turneurile artistice, unul inițiat de d[omnu]l director artistic A. P. Bănuțiu și altul de bursierii, d[omnii] Șt[efan] Mărcuș și Ionel Crișan, pentru lunile de vară, având în vedere raporturile prezentate, Comitetul decide:

I. Admite a se face un turneu curat muzical de d[omnii] Ionel Crișan și Ștefan Mărcuș și cu colaborarea D[omni]șoarei Aneta Voileanu, în sensul celor cuprinse în scrisoarea din 15 mai a d[omnilor] sus menționați.

II. Turneul inițiat de d[omnu]l A.P. Bănuțiu, cu colaborarea D[omni]șoarei Marioara G. Dima și a altor două puteri să fie curat teatral.

III. D[omnii] conducători ai turneurilor sunt rugați a trimite Comitetului Societății programa detaliată a turneurilor lor.

IV. Pentru acoperirea speșelor de început a acestor 2 turneuri Comitetul votează pentru A. P. Bănuțiu, I. Crișan și Șt. Mărcuș, 310 cor[oane]; pentru D[omni]șoarele Aneta Voileanu și Marioara G. Dima câte 100 cor[oane], iar pentru celelalte două puteri diletante, din trupa D[omnu]lui A. P. Bănuțiu, câte 50 cor[oane] cari sumă se vor plăti din cassa Societății în baza chitanțelor eliberate de primitorii banilor¹⁰.

Primiți încredințarea deosebitei noastre stime.

Pentru Comitetul Societății

V. Onițiu

V[ice]președ[inte]

Dr. Iosif Blaga
Secretar

⁹ Biblioteca Academiei Române – Cabinetul de Manuscrise, *Fondul Ștefan Mărcuș*, S/7/CLXXXIII.

¹⁰ *Ibidem*.

Anexa II

Braşov, 28 decembrie 1912

Dragă Mărcuş,

Vei fi citit în jurnalele noastre că la ultima adunare generală am fost ales „secretar literar” al Societăţii de Teatru. De atunci şi până acum, cu o mică întrerupere (cauză de boală trecătoare), am încercat să mă introduc în postul meu cel nou. După ce am scris redacţiilor după schimb şi editurilor după cărţi apărute, după ce am stabilit lista membrilor – căci nu era nici o ordine în evidenţa membrilor – după ce am primit împuternicire să editez o revistă teatrală (şi scriu tocmai la primul număr al acestei reviste) – viu să mă adresez ție şi camarazilor tăi, foşti şi actuali bursieri ai societăţii.

Eu ştiu care este părerea ta referitoare la postul cel nou – de una te asigur: că vreau să te conving că societatea are lipsă de o persoană (nu numai de una, ci de zece!) care să se intereseze numai şi numai de bunul mers al agendelor, cari se vor spori de aici înainte pe zi ce merge. Ai să vezi în curând cum şi ce vreau să prestez. „Revista Teatrală” care apare în locul „Anuarului” (având deci existenţa asigurată), va înregistra fidel manifestările noastre muzical-teatrale, va da îndemnuri, va publica biografiile oamenilor noştri, cari s-au remarcat pe terenul acesta, va publica piese teatrale scurte, monoloage, dialoge, fotografii etc.

Iată ce te rog şi sunt sigur că deşi nu faci parte acum din bursierii societăţii tot o să-mi îndeplineşti dorinţa, care este totodată şi o dorinţă a comitetului: să-mi trimiţi fotografia (eventual şi câteva roluri) biografia pe scurt şi un articol – amintiri – o întâmplare caracteristică, eventual hazlie, din decursul ultimului turneu, sau altceva – ca să poată figura lângă fotografia ta. Vreau să-ţi public fotografia şi lucrurile trimise în nr. 1 sau 2 din „Rev. [ista] Teatr. [ală]”.

Asupra felului cum înţeleg eu mişcarea teatrală ai să te convingi din numerii primi ai rev[istei]. Te rog spune-mi, scrie-mi părerea ta asupra celor scrise de mine – chiar şi atunci când *nu* eşti de acord cu mine. E vorba să aducem argumente plauzibile şi să ne convingem reciproc.

Dorindu-ţi sărbători fericite, an nou cu noroc şi o carieră strălucită şi rugându-te să-mi trimiţi articolul, care să nu fie prea lung, până *mult* la Crăciunul nostru. Te salut prieteneşte!

Horia Petra-Petrescu¹¹

[Str]. Târgul Grâului, 4

Anexa III

Braşov, 31 V 1913

Dragă Mărcuş¹²,

Mă bucur din inimă de succesele repetate în turneul acesta. Eram sigur de ele – dar mă umple de încredere în viitor faptul, că şi publicul s-a arătat mulţumit. Dacă se interesează publicul este un semn că viaţa noastră culturală începe să fie mai intensivă.

În nr. 3 al „Revistei Teatrale”¹³, care apare în 10-15 zile, vă aduc fotografiile şi un articol despre turneu¹⁴.

¹¹ Biblioteca Academiei Române – Cabinetul de Manuscrise, *Fondul Ştefan Mărcuş*, S/6/CLXXXIII.

¹² Ştefan Mărcuş (1886-1953), prim-tenor la Opera din Troppau şi apoi la Teplitz – Salzburg unde va interpreta roluri din creaţiile muzicale: *Boema*, *Faust*, *Povestirile lui Hofmann*, *Rigoletto*, *Nevestele vesele din Windsor*, *Madama Butterfly*, *Flautul fermecat* etc. Pentru alte detalii vezi şi Octavian Lazăr Cosma, *Ştefan Mărcuş, ... Tenor cu viitor mare*, în „Muzica”, Bucureşti, nr. 3, 2001, pp. 66-82.

¹³ „Revista Teatrală” (1913-1914), publicaţie bilunară patronată de către S. T. R.; director şi redactor responsabil: dr. Horia Petra-Petrescu.

¹⁴ Pentru programul turneelor artistice (teatru şi muzică), iniţiate de către S. T. R., vezi Ştefan Mărcuş, *Un turneu muzical*, în „Revista Teatrală”, Braşov, nr. 3, mai-iunie 1913, p. 159; *Două turneuri artistice (1912-1913) ale foştilor noştri bursieri*, în „Revista Teatrală”, Braşov, nr. 5, sept.-oct. 1913, p. 339.

Noi ne pregătim pentru Congresul Femeilor Române¹⁵ și sperăm să avem o mulțime de oaspeți. Pregătiri febrile la cor, pentru „Cavalleria rusticana” și „Șezătoare”¹⁶. De-ar putea fi și Tib. Brediceanu¹⁷ la probe – acum e la Lukács pürdő¹⁸ pentru dureri reumatice – pe sărbători speră să fie aici.

Vă salut pe toți cordial și vă doresc tot binele. Unde să vă trimit revista?

Salutări bunilor cunoscuți din Seliște.

Al tău,

Horia Petra-Petrescu¹⁹

Anexa IV

Fofeldea, 1913, 2/VIII

Dragă frate Mărcuș!²⁰

Înainte de toate primește sincerele mele felicitări la pasul întreprins. Să fie într-un ceas cu noroc: Te știu om de ispravă și de lucru. Tu meriți o soartă fericită. Să vă ajute cel de sus!

Am citit în jurnale despre succesele avute prin diferite orașe și m-am bucurat²¹. Dacă știi pe cineva care să raporteze mai pe larg despre turneul acesta, te rog să dispui să-mi trimită un raport despre turneu pentru „Revista Teatrală”. Îl public cu mare plăcere.

Am câteva rugări:

Vreau să știu cum își închipuiesc oamenii formarea unei trupe de actori și de aceea mă adresez la diferite persoane, ca să-mi comunice – personal – planurile lor. Astfel, vreau să ajung în legătură cu diferite persoane, cari mi-ar putea da mână de ajutor în viitor. Să vedem ce se poate și ce nu se poate realiza. Te rog și pe tine, dragă prietene, comunică-mi *cum* crezi tu că s-ar putea realiza trupa de actori de profesie²².

Cam câte persoane să fie? Ce să joace? Ce buget i-ar trebui? Cât timp să joace într-un oraș? Pe unde? etc., etc. Datele acestea, firește, le voi utiliza numai cu învoirea ta.

Te rog comunică-mi adresa lui Băilă²³ și Crișan²⁴.

Ai primit nr. 4 din „Rev. [ista] T. [eatrală]? Unde vei fi peste 2-3 săptămâni? Te rog dă-mi și adresa ta în decursul verii, ca să mă știu orienta.

Cu salutări prietenești, al tău Horia Petra-Petrescu.

[P. S.] Lucrez la o comedie pentru popor, aici la sate.

¹⁵ Cu referire la Congresul Femeilor Române de la Brașov din 1913, inițiat de Maria Baiulescu (1860-1914).

¹⁶ În zilele de 3, 5 și 7 iunie 1913, cu prilejul Congresului Femeilor Române de la Brașov, Reuniunea de Muzică (dirijor Gh. Dima) prezintă, într-un spectacol de amploare, lucrările: *La șezătoare* (scenă lirică) de Tiberiu Brediceanu și *Cavalleria rusticana* de Pietro Mascagni. Au interpretat: Veturia Triteanu, Elena Iuga, George Folescu, Ștefan Mărcuș și Maria Moga; regizori: Hans Bulhard și A. P. Bănuț.

¹⁷ Tiberiu Brediceanu (1877-1968), compozitor și folclorist, membru fondator al Operei Române și al Teatrului Național din Cluj (1919), al Conservatorului de Muzică din Cluj și al Societății Compozitorilor Români (1920). Din anul 1913 a îndeplinit și funcția de secretar al S. T. R. În această calitate, Tiberiu Brediceanu a semnat și câteva rapoarte de activitate: *Chestiunea teatrului nostru și Societatea pentru Fond de Teatru Român* (1914); *Problema teatrului și a muzicii la Brașov* (1940).

¹⁸ Lukács-fürdő – băi pentru tratament în orașul Buda (Ungaria).

¹⁹ Biblioteca Academiei Române – Cabinetul de Manuscrise, *Fondul Ștefan Mărcuș*, S/9/CLXXXIII.

²⁰ Biblioteca Academiei Române – Cabinetul de Manuscrise, *Fondul Ștefan Mărcuș*, S/6/CLXXXIII.

²¹ Constantin Catrina, *Trepte ale teatrului liric în Transilvania*, în „Cumidava”, vol. VIII (1974-1975), Brașov, Muzeul Județean Brașov, 1977, pp. 249-258.

²² Principiul obiectiv al S. T. R. va consta, încă din primele momente ale înființării sale (Deva, 4-5 octombrie 1870), din pregătirea superioară a unor talente apte pentru teatru și muzică și, evident, pentru dezvoltarea unui climat propice spectacolului liric și dramatic (Constantin Cuza și Maria Lambucă, *Societatea pentru Crearea unui Fond de Teatru*, Brașov, Casa Județeană a Creației Populare Brașov, 1971. Cuvânt introductiv de prof. univ. dr. Mircea Mancaș).

²³ Ion Băilă, bursier al S. T. R. pentru arta dramatică; a jucat în *Intrigă și iubire*, de Friederich Schiller, la Teatrul din Marburg.

²⁴ Ionel Crișan, bursier al S. T. R. A interpretat diferite roluri muzicale la Teatrul din Gablonz. După 1918 a fost solist al Operei Române din Cluj și profesor la Academia de Muzică și Artă Dramatică din Cluj.

Anexa V

Viena, 2 noiembrie 1914
VIII. Kochsval/29 II 18.Frate Tiberiu!²⁵

Nu-i om ca Rom[ânul] Rom[ân] ca Bănăţeanul! Băn[ăţean] ca Lugojanul! Lugo[an] ca Brediceanu + Bredicean ca Braşoveanu! Aşa m-am gândit cetindu-ţi expunerile cu privire la Harşia compozitorul I. H[arşia]²⁶ e desertor; 2) Până să se poată re-ntoarce îşi va fi găsit un post ori va fi compus simfonia morţii de foame; 3) Şansele Conservatorului din Buc[ureşti] ca să-şi poată continua activitatea până la sfârşitul anului scolastic, mulţămită mentalităţii limbute scad zi de zi. Acestea tu le vezi clar şi le expui şiret pentru că 1) Răspunderea morală p[entru] Harşia să nu te poată îngreuna; 2) Salvarea bursei să nu cadă în sarcina ta; 3) Când „măestrul” Harşia ne va fi tras chiulul să poţi zice: non mea culpa! Eu însă îţi răspuns: Te vād! Deci: 1) fiind tu expertul comitetului S. T. R.: în d-ale compoziţiei depun din nou [...] soarta bursei lui Harşia în mâinile tale obicinuite să prindă octava; 2) Dacă îi propui bursa, - eu voi iscăli, am fond [...] în nădejdea că deşi un Harşia ne compune viitorul Lohengrin ori [...] totuşi să va inspira la o compoziţie a textului: „Hai cu mine lele-n lunci” [...] 3) Răspunderea cadă asupra mea în faţa comitetului pentru bursă. Asupra ta cadă răspunderea pentru viitoarele compoziţii ale lui Harşia, înaintea tribunalului posterităţii.

Poate ar fi bine să se publice un comunicat în ziare, în care să se spună: „Fiind suspendată prin ordin ministerial ţinerea adunărilor etc. adunarea gen[erală] a S. T. R. să va ţinea după restabilirea stărilor normale. Agendele urgente le rezolvă până atunci prezidiul în acord cu comitetul, în limitele restrânse, pe lângă ulterioara indemnizare a adunării generale, impuse de împrejurările anormale şi de bugetul anului precedent: Brediceanu, Vecerdea, Vaida²⁸ etc. Te autorizez şi rog, ca la un astfel de comunicat să mă iscăliţi şi să-l trimiţi şi lui Branişte²⁹, Dobrin, Goldiş³⁰ şi Maniu³¹. A ţinea şedinţa ar fi împreunat [...] mare şi totuşi hotărârea comitetului nu ar putea fi decât cele comunicate mai des, căci afară de puţinele poziţii fixe ale bugetului, comitetului nu i-ar rămânea altă posibilitate decât acordarea indemnisaţiei pentru birou. Scrisorile sunt mai ieftine decât cheltuielile de călătorie ale membrilor. Idealul tău de a cruţa iată să realizează automatic prin războiu. De altcum poţi fi sigur că îndată ce să va ivi vreun talent dramatic şi posibilitatea ca să-şi facă studiile la Bucureşti, Lipsca, Paris şi Bruxelles, eu la recomandarea ta, imediat voi iscăli propunerea ce mi-ai trimite pentru conferirea unei burse, în limitele bugetului precedent. Moartea eroică a lui Sandi³² ne-a atins foarte dureros, pe toţi. Eu regret nu numai pentru că ţinusem mult la capacitatea şi calităţile lui, ci şi din punctul de vedere a S. T. R. Căci mă ocupam mult cu gândul să-i deschid largi posibilităţile de-a să valida activ la conducerea societăţii. Lipsa celor buni, jertfiţi în războiu, urmează după închiderea păcii vom simţi-o noi popor mic şi începător. Te îmbrăţişez frăţeşte. Alx. V.

²⁵ Direcţia Judeţeană Braşov a Arhivelor Naţionale (DJANBv). *Fondul S. T. R.*, doc. nr. 7810/15.

²⁶ Ioan Harşia (1888-1915), compozitor şi dirijor.

²⁷ În toate cazurile, parantezele drepte [...] marchează unu sau mai multe cuvinte ilizibile.

²⁸ Alexandru Vaida-Voievod (1869-1928), publicist şi om politic.

²⁹ Valeriu Branişte (1869-1928), publicist şi om politic. A fost membru de onoare al Academiei Române.

³⁰ Vasile Goldiş (1862-1932), pedagog, publicist şi om politic.

³¹ Iuliu Maniu (1873-1953), om politic român.

³² Dr. Alexandru Bogdan (1881-1914), pedagog şi publicist, autorul unor lucrări de referinţă: *Metrica lui Eminescu*, Leipzig, 1904 (în limba germană); *Ritmica cântecelor de copii*, Bucureşti, 1906; *Douăzeci de ani de mişcare teatrală*, Sibiu, 1914 ş.a.

Anexa VI

Domnule Profesor [Catrina],

Răspund scrisorii Dv. din 5 ianuarie 1960, primită în 7.

În toamna anului 1906, a avut loc la Cohalm (azi Rupea) Adunarea generală anuală a „Societății pentru Fond de Teatru” din Ardeal și Banat, sub președenția Directorului Virgil Onițiu, vicepreședintele Comitetului acestei societăți culturale. Între alți membri ai Comitetului, au fost de față Dr. Iosif Blaga, profesorul Liceului Șaguna din Brașov, secretarul Comitetului; apoi Vasile Goldiș, membru marcant în acest comitet, mai târziu președinte al „Astrei culturale” din Sibiu, iar în România întregită, ministru etc. și, bineînțeles maestrul George Dima, tot profesor al liceului brașovean și dirijor al Reuniunii muzicale din Brașov și conducător al Corului Bisericii Sf. Nicolae din Șchei.

Cu toate că orășelul Cohalm era mai mult decât modest și n-avea decât doi-trei cărturari români, inimosul Ion Bercan și însuflețitul român, care a fost George Fuciu, au depus toate eforturile, au strâns pe toți preoții și învățătorii circumscripției, s-au prezentat și plugarii cohălmeni și tineretul, așa că sala Schloser a fost arhiplină.

Eu³³ am ținut o conferință lungă: „După culise”, au fost declamări și teatru, iar Corul Bisericii Sf. Nicolae, sub conducerea lui G. Dima, a dat un minunat concert, pe care l-au admirat fără rezerve intelectualii sași prezenți.

După sfârșitul programului artistic, sătenii și sătencele noastre au dansat minunatele noastre jocuri ardelenesti.

Sunt peste 50 de ani de atunci. Totuși, cu ochii sufletului meu văd întreagă desfășurarea acestei serbări, care a cinstit târgul meu de naștere și-a ridicat prestigiul nostru național, în fața concetățenilor sași.

Tot ce s-a petrecut atunci, este scris în „Anuarul”³⁴ de pe 1907 al Societății pentru Fond de Teatru Român și regret mult, că n-am la mână această carte, din care te-aș putea lămuri definitiv... [A. P. Bănuț].

Notes et remarques sur la musique roumaine de Transylvanie

Résumé

L'article met en évidence, sous la forme d'une bibliographie annotée, quelques aspects liés aux problèmes de la musique roumaine signalés dans deux publications subventionnées et soignées par la Société pour Fonds de Théâtre Roumain (S. T. R.): « L'Annuaire S. T. R. » (1898-1910) et « la Revue théâtrale » (1913-1914).

L'insertion des références musicales dans les deux publications mentionnées constitue un point du programme de perspective de la S. T. R., établi par Iosif Vulcan (1841-1907) et approfondi, plus tard, par Horia Petra-Petrescu (1884-1962), directeur et rédacteur de « la Revue théâtrale ». Pour les dirigeants de la S.T.R., le théâtre et la musique constituaient les arts de la scène indispensables à la mise en place d'un théâtre durable en Transylvanie.

Ont souscrit à la même idée: A. P. Bănuț, Augustin Bena, George Dima, Ștefan Mărcuș, Horia Petra-Petrescu, Iosif Vulcan et d'autres.

Les annexes contiennent des lettres et des documents d'archive, autant de témoignages sur les démarches de nos prédécesseurs pour la création du spectacle complexe (musique et théâtre), de facture autochtone et universelle.

³³ Eram bursierul Societății la Conservatorul din București, și-am fost rugat de Comitetul din Brașov, să stăruie, ca [și] cohălmenii să primească a se ține adunarea generală în comuna mea natală. Pe cum s-a și întâmplat.

³⁴ Pentru același eveniment, vezi și „Gazeta Transilvaniei” (*Chestia fonografului Societății de Teatru*), Brașov, nr. 23, 16/2* XI 1907, p. 4; „Tribuna” (*Serbările culturale de la Cohalm*), Sibiu, 1907, pp. 20-21.